

دەروونزانی پەرۋەردەپى - ئۇنۋانى دوووم - بەشى زانستە گۇمەلەپتەپپەگان
بەپانپان و ئىۋاران
مخازەرەپى پەگەم

پېشەگىپەك لەسەر دەروونزانی پەرۋەردەپى

پېشەگى:

- سەرەتای دروست بوونى دەروونزانی وەكو زانست و جىابوونەوہى لە فەلسەفە دەگەریتەوہ بوۆ سالى (1879). كاتىك زانا (قۇنت) پەكەم تاقىگەى دامەزراند لەشارى (لاپىزگ) لە ئەلمانىا، تىايدا دەستى كرد بە توپژىنەوہ و لىكۆلینەوہ لە دياردە دەروونپەگان كە تىيدا گرنكى بە ھۆش (الوعى) دەدا.

- ھەرۋەھا زانای ئەمرىكى (ولپەم جىمس) گرنكى بەلاپەنى (عەقلى) مرؤف دەدا، بوۆ ئەو مەبەستە داواى لە خەلك دەكرد كە پرؤسە عەقلىپەگانى خۇپان شى بكەنەوہ وەك: (ھەست و سۆز ھەزو ئارەزوو و بىر كردنەوہو بىروباوەرەگان).

- لەسالى (1881) (جون واطسن) لەئەمرىكا دەستىكرد بە بەرپا كردنى شۇرشىكى نوئ لە دەروونزانىدا، ئەویش بەدامەزراندنى (قوتابخانەى رەفتارى) .

* پېناسەى دەروونزانی:

ئەو زانستەپە كە لە رەفتارى مرؤف دەكۆلپتەوہ ، واتا وەسف و باسى دەكات و ھەولى تەفسىر كردن و لىكدانەوہى دەدات.

- لەگەل نرىك بوونەوہى كۆتاپى سەدەى نۆزدە گرنكى دان بە جى بەجى كردنى بنەماگانى دەروونزانی دەستى پى كرد لە بوارى پەرۋەردە.

دەروونزانی پەرۋەردەپى - ئۇنۋانى دوۋەم - بەشى زانستە گۇمەلەپتەپپەگان بەپپان و ئىۋاران

- دەروونزانی پەرۋەردەپى:

• دۋاى ئەۋەى برىاردرا لە سالى 1888م كە زانستى دەروونزانی پەرۋەردەپى بابەتتىكى پېۋىستە بۇ ئامادەكردنى مامۇستا لە بوارى پەرۋەردەدا.
- يەكەم كەس كە چەمكى دەروونزانی پەرۋەردەى بەكارهینا زانای ئەمرىكى (إدوارد لی ثورندايك) بوو.

- لە سالى 1886م يەكەم بەرھەم لەبارەى دەروونزانی پەرۋەردەپى نووسرا لەلايەن ھۆپكۆنز بە ناونیشانى دەروونزانی پەرۋەردەپى، پاشان لەسالى 1891م چەنداین بەرھەم تر لە لایەن دەروونزانەكان وشارلزەيان لەبارەى دەروونزانی پەرۋەردەپى نووسرا و بلاوكرانەۋە بە ناونیشانى (دەروونزانی بنەرەتى و پەرۋەردە) و (دەروونزانی لە پۆلدا).

- لە سىەكانى سەدەى بیستەم پېشنىازكرا كە دەروونزانی پەرۋەردەپى ببیتە بەشىكى سەربەخۇ لەبەشەكانى دەروونزانی و لە زانكۆۋ كۆلپزەكانى پەرۋەردە بخویندریت.

* پېناسەى دەروونزانی پەرۋەردەپى:

- لقیكى پراكتىكىە ھەۋل دەدات بارودۇخە جىاجىاكانى ناو قوتابخانە و پۆل شىبكاتەۋە، ۋە لەپووداۋەكانى ناو پۆل بكۆلپتەۋە، بۇ ئەۋەى زۆرتىن زانىارى بەمامۇستا ببەخشیت، تا بەباشتىن شىۋە پېرۇسەى فېرکردنى بەسەرکەوتوۋىی ئەنجام بدات.

- بریتى يە لە لىكۆلپنەۋە و راقەكردن و شىكردنەۋەى رەفتارى تاك لە بابەتە پەرۋەردەپىەكاندا بۇ زامنکردنى تىگەپشتنى راست و دروست لە پېرۇسەى فېربوون و فېرکردندا.

دەروونزانی پەرۋەردەپى - ئۇنۋانى دوۋەم - بەشى زانستە گۇمەلەپەتپەگان بەپانپان و ئىۋاران

* ئامانچەگانى دەروونزانی پەرۋەردەپى:

-ئامانچى پەگەم:

بەرھەمەپىنانى مەعرىفەپەگى تىۋرى يە لە بارەى رەفتارى مروّف، لەبارودۇخى وچوارچىۋەى فېربوون و فېرکردندا ، ئەۋەش لە رېگەى ئەۋ چەمك و پەرنسپ و تىۋرە دەروونپانەى كە كار لەسەر تىگەپشتن و راقەۋ كۆنترۆلكردن و ئاراستەكردنى رەفتار دەكەن كە پەپوەستن بە قوتابپان وشىۋازەگانى فېربوونى قوتابى .

-ئامانچى دوۋەم:

دانانى ئەۋ مەعرىفە تىۋرىە لە چوارچىۋەپەگى كەردەپى و پراكتىكى كەۋا بېت مامۇستاپان و پەرۋەردەكاران بتوانن لە بارودۇخى و فېربوونى ھو فېرکردندا ناو پۇلدا بەكارى بەپپن .

• پاپەتەگانى دەروونزانی پەرۋەردەپى:

1. **ئىپپوون و مەرجەگانى:** دەروونزانى پەرۋەردەپى گەرنگىپەكى زۇر بە پەرسەى فېربوونى مروّف دەدات، فېربوونپش برىتى يە لە گۇرانكارى كەردن لە ھەلسوكەۋت و رەفتارو بېرکردنەۋەى تاك، مروّف لەرېگى فېربوونەۋە شارەزايى يەكى زۇر لەبارەى ژپان و دپاردەكان پەپدادەكات، ئىتر ئەۋ فېربوونە لەرېگى دووبارەكردنەۋە بېت پان ھەستپېكردنى ئەۋ شارەزايپانەى كە رووبەرووپان دەبېتەۋە. فېربوون پەپوەستە بە كۆمەلېك فاكترەۋە لەۋانە پېگەپشتن و راپھىپان و شىۋازو رېگاكانى فېرکردن و ئامرازەگانى روونكردنەۋەۋە پالئەرو ھەزو ئارەزوۋى تاك بو فېربوون .

دەروونزانی پەرۋەردەپى - ئۇنۋانى دوووم - بەشى زانستە گۇمەلەپتەپپەگان
بەپیان و ئىۋاران

2- پئەما دەروونپەگانى ئىربوون و پرۇسەپ ئىرگەردن: فىرکردن پىشت بە قوتابى و مامۇستا و چەند فاکتەرىپكى تر دەبەستىت واتە بە ھەموویان پرۇسەپ فىرکردن بە ئەنجام دەگەپپەنن، ژىنگەپ دەروونى و کۆمەلەپپەتەپ و ئابوورى و سىياسى و رۇشنىبىرى قوتابى و مامۇستا كاریگەرى پەككى زۇریان ھەپپە لەسەر پرۇسەپ فىرکردن و فىربوون، ھەر لەبەر ئەمەشە بەردەوام سايكۆلۇژىپپەپ پەرۋەردەپپى لىكۆلپپەنەو و توپژىنەو و زانستى لەسەر بارى دەروونى و پالەنەر و ھەلچوون و زىرەككى و ھەزو ئارەزو و كەسایەتەپ قوتابى و مامۇستا دەكات و دەپان بەستىتەو بەو ژىنگەو بارودۇخەپ كە ھەردووكىانى تپپا دەژىن، بۇ ئەو و بە قازانجى پرۇسەپ فىرکردن و فىربوون تەواو پىت.

3- تپۇرەگانى ئىربوون: ھەرۋەھا دەروونزانى پەرۋەردەپپى گرنكى پەككى زۇرپىش بە تپۇرەگانى فىربوون دەدات و بەردەوام لە لىكۆلپپەنەو و تاوتوپپکردن تپۇرەگانى فىربوونداپە، لە بوارەگانى ژىاندا جى بەجى پان دەكات، دەئەنجامى توپژىنەو ھەگان ئامازە بۇ سەرکەوتن و گرنكى زۇر لە تپۇرەگانى فىربوون دەكەن و كاریگەرى زۇریان لە پرۇسەپ فىربووندا ھەپپە.

4- پرۇسەو ئوانا مەتپەگان: لىكۆلپپەنەو تاوتوپپکردن پرۇسە عەقلىپەگان قوتابى گرنكى خۇپان لە بواری دەروونزانى پەرۋەردەپپى دا ھەپپە و لەو رپگاپەو دەتوانپن بەرنامەو پرۇگرامەگانى قۇناغەگانى خوپپندن دابنپپن بەمەرچىك ھاوتەرىپ و گونجاو پىت لەگەل ئوانا لپپاتووى و ئاستى زىرەككى قوتابپان، واتە رپكخستنى پرۇگرامەگان لە ئاسانەو بۇ گران لە سادەو ساكارەو بۇ ئالوزو لە ھەست پپکارەو بۇ ھەست پپنەكراو.

دەروونزانی پەرۋەردەپى - ئۇنۋانى دوۋەم - بەشى زانستە گۇمەلپەتپەنگان
بەپانپان و ئىۋاران

5- پىۋانەو ھەلسەنگاندنى دەروونى: يەككىكى تر لەو بابەتە گرنگانەى كه دەروونزانی پەرۋەردەپى گرنكى پىدەدات، پىۋانەو ھەلسەنگاندنە، لەبەرئەوہى بە كۆلەكەو برپرەى پىشتى پرۆسەى فىرکردن و فىربوونە. مەبەستى سەرەكى پرۆسەى فىرکردن و فىربوون گۇرانكارى كردنە لە رەفتارو ھەلسوكەوت و بىرکردنەوہى قوتابى، ئىنجا ئەگەر پرۆسەى پىۋانەو ھەلسەنگاندن نەبىت، ئەوا بەھىچ شىۋەيەك ناتوانىن ئەو گۇرانكارىانە پىۋانە بكەين و سەرکەوتن يان سەرنەكەوتنى پرۆسەكە ھەلبسەنگىنن.

6- پالئەرو ئاراستەو سۆزو ھەلچوونەگانى فىرخۋاز: پالئەر و ھەزو ئارەزوو و سۆزو ھەلچوونەگانى قوتابى يان كارىگەرى خۇيان ھەيە لەسەر پرۆسەى فىرکردن و فىربوون، واتە ئەگەر قوتابى ھەزوو ئارەزووى لە بابەتتەك نەبىت و تام و چىژو خۇشى لى ۋەرنەگرىت ئەوا فىربوون زۇر زەحمەت دەبىت، ھەروەھا ئاراستەو سۆزو پەيوەندى نىۋان مامۇستا و قوتابى زۇر پىۋىستە بۇ فىربوون و فىرکردن.

7- گەشەگردن و گرنكى بۇ ئوتاپى: ئەم بابەتە جەخت دەكاتەوہ لەسەر لىكۆلىنەوہ لەتايبەتمەندىەگانى گەشەى قوتابيان، بەتايبەتى لە پرووى جەستەپى و دەروونى و پىكھاتەپى و جولەپى يەوہ، ھەروەھا جەخت دەكات لەسەر لىكۆلىنەوہ لەو فاكتەرانەى كه كارىگەريان ھەيە لەسەر گەشەى قوتابيان.

دەروونزانی پەرۋەردەیی - ئۇنۋان دۈۋەم - بەشى زانستە كۆمەلەپتەپپەگان بەپیان و ئیۋاران

8- رینمایى و ئاراستەگردنى دەروونى و پەرۋەردەیی: لەلایەكى ترەوہ دەروونزانی پەرۋەردەیی گرنكى بە رینمایى دەروونى و ئاراستەگردنى دەروونى و پەرۋەردەیی دەدات و بە بابەتیکى گرنكى دادەنیت، لەبەر ئەوہ لەمیانەى پرۆسەى فیکردن و فیربووندا كۆمەلەك كیشەو گیرگرفتى دەروونى و پەرۋەردەیی و كۆمەلەلایەتى دروست دەبن و پئیویستە لەكاتى خۆیدا چارەسەر بکرین، چونکە پشت گوی خستنیان و چارەسەر نەکردنیان دەبن بە كۆسپ و تەگەرە لەبەردەم قوتابیدا، لەبەر ئەوہ زۆر گرنگە لە قوتابخانە رابەرى پەرۋەردەیی و دەروونى ھەبیت بۆ ئەوہى بە کارى رینمایکردن و ئاراستەگردنى قوتابیان ھەلبستیت و بەرەو بواری خویندن ئاراستەیان بکات و ھەولى چارەسەرکردنى گرتەکانیان بەدات.

* گرنكى دەروونزانی پەرۋەردەیی بۆ مامۆستا:

ئەگەر مامۆستا شارەزایی و زانیارى پئیویستى دەربارەى سایكۆلۆژیای پەرۋەردەیی و پيشەى مامۆستایەتى نەبیت ، جۆن وانە دەلئیتەوہ؟

1- ھەول دەدات وەك جۆن لە كۇندا وانە گوتراوہتەوہ، ئەویش وەك ئەوانەى پيش خۆى وانە بلئیتەوہ .

2- ھەول دەدات كە لاسایی ھاورى و مامۆستاكانى ھاوپيشەى خۆى بکاتەوہ و ، وەك ئەوان وانە بلئیتەوہ

3- يان لەوانەى مامۆستا پشت بە ھەولدان و ھەلەکردن (المحاوله والخطا) بەستیت .

* سوودەگانی دەروونزانی پەرۆردەیی بۇ مامۇستا:

1- دوورخستنه‌وهی گشت دیارده‌یه‌کی نامۆ و نادروست له دەوروبەری پرۆسە‌ی فیربوون و فییرکردندا، که دروست دەبیت له‌پریگای ووتووێژکردن و لاسایی کردنه‌وه و فۆلکلۆری پەرۆردەیی که له‌ناو کۆمەلگادا باوه. وه‌هه‌ولده‌دات که مامۇستا لیهاتوو بیت له تووێژینه‌وه‌ی زانستی دروست که یارمه‌تیده‌دات بۆ تیگه‌یشتنی دیارده‌گان و شیکردنه‌وه‌ی به‌پریگایه‌کی زانست.

2. سوود وه‌رگرتن له‌ جه‌مک و تیۆره‌ دەروونیه‌گان له‌ بواره‌گانی گه‌شه و پالنه‌رو زیره‌کی و یادگه و بییرکردنه‌وه و جاره‌سه‌ری گیروگرفته‌کاندا، بۆ تیگه‌یشتنی پرۆسە‌ی فیربوون و فییرکردن وه‌پینمای کردن و پیشکەش کردنی جیبه‌جی کراوه‌ پەرۆردەییه‌ پۆلیه‌گان له‌م بواره‌کاندا.

3- یارمه‌تیدانی ماموستا بۆ پیشبینی کردنیکی زانستیانه‌ی ره‌فتاری قوتابی: ئەم‌ه‌ش له‌ کاتی لیكۆلینه‌وه‌ی ئەو هۆکارانه‌ی که په‌یوه‌ندی به‌سه‌رکه‌وتن هه‌یه‌ له‌ فییرکردنی له‌ قوتابخانه‌دا ، وه‌ ئەو هۆکارانه‌ش بریتیین له‌ : ریگاکانی وانه‌ووتنه‌وه‌یه‌ ، وه‌ هۆیه‌گانی روونکردنه‌وه‌ ، که‌سایه‌تی قوتابی و ، وه‌ ئاستی پیگه‌یشتن ، وه‌ هۆکاری بۆماوه‌یی ، و بارودۆخی کۆمه‌لایه‌تی.

4- زانینی پالنه‌ره‌گانی ره‌وشتی قوتابیان له‌ ژیان قوتابخانه‌دا ، وه‌ جۆنیه‌تی سوود وه‌رگرتنی له‌ لیكۆلینه‌وه‌ی ئەم پالنه‌رانه‌ بۆ باشت‌رکردن و وه‌رگرتنی قوتابی بۆ فییرکردنی به‌ هه‌زوو و ئاره‌زوو له‌ جیاتی په‌نا بردن بۆ سزادان.

5- تووێژینه‌وه‌ له‌سه‌ر کیشه‌گانی دەروونی قوتابیان ده‌کات وه‌ک ئەوه‌ی که په‌یوه‌ندی به‌ دواکه‌وتن له‌ خویندنه‌وه‌ هه‌یه‌.

6- لیكۆلینه‌وه‌ی جیاوازی تاکی (الفروق الفردیه) له‌ نیوان قوتابیاندا وه‌کو جیاوازی ژینگه‌یان و بارودۆخی گه‌شه‌کردنه‌ کۆمه‌لایه‌تی و ئابووری قوتابی ، وه‌ کاریگه‌ری ئەم بارودۆخه‌ له‌سه‌ر ده‌ستکه‌وتی خویندنیان.

* مامۇستا بە چەك رۇپك ھەلدەستىت لە ئا قوتابخانە :

1- مامۇستا ۋەك شارەزايەكى ۋانەۋوتنەۋە: مامۇستا شارەزايە بەھۆى ئەۋەى كە ئامادەكراۋىكى ئەكادىمىيە كە ئامادەكراۋىكى شياۋە و شارەزايەكى راستى ھەپە لەبەرئەۋەى ۋاى لى دەكات تۋانای ھەبىت بۆ پېشكەش كەرن و ھەلبزاردن رىچكە و شىۋازەكارگىرىيەكان بۆ ۋانەۋوتنەۋە شياۋەكان .

2- مامۇستا ۋەك ۋورۇپنەرى پالنےر بۆ ئىرپوون :

لە مامۇستا جاۋەرۋان دەكرىت كە خاۋەنى ئەۋ ئامرازانە بىت كە دەبىتە ھۆى پالنےرى خۇدى بۆ ئەۋەى قوتابپان ۋالى بكات جالاك وزىندوۋ بىت و لە پالنےرى دەركىەۋە بگۋازىتەۋە بۆ پالنےرى خۇدى و خۇپندكارەكان ببات بەرەۋ فېركەرنى پىداۋىستىيە زانىارىيەكانى ناۋخۆى خۇدى خۇپان .

3- مامۇستا ۋەك كارگىرى:

جاۋەرۋان دەكرىت پلان دابنى و رىكخستنى و ئامادەكارى ھەبىت بۆ ھەلۋىستە پەرۋەردەپپەكان ۋجى بەجى كەرنى و ھەلسەنگاندنى و ھەرئەۋىشە دروستكەرى برپارە لە ھەموۋ ئەۋشتانەى كە پىپى ھەلدەستىت و كارى پى دەكات لە بوارى كارگىرى ۋفېركارىدا .

4- مامۇستا ۋەك سەرگەردە:

مامۇستناى سەرگەرتوۋ سەرگەردىەكى سەرگەرتوۋە ، ۋوزەى قوتابپان دەقۇزىتەۋە بۆ بەرەۋ پېش بىردن و گەشەپىدانى تۋانای قوتابپان ، كەمكەرنەۋەى ھەستى دلەراۋكى لای قوتابپان، ھاورپىەكى دلسۆز بىت ، دەبىت جىگای باۋەرى قوتابپان بىت .

5- مامۇستا ۋەك راپەر:

دەتۋانى زۆربەى كېشە ئاسانەكانى خويندكاران جارەسەربكات، كە دەرنەنجامى كار لىكردنى پۆلىپەكان و كار لىكردنى قوتابپان لەگەل ھاورىكانپان و مامۇستاكانپان، لەگەل بابەتە فىركارىپەكان، رۆلى مامۇستا دپارى دەكرىت لەم بارەدا بەۋەى يارمەتى قوتابپان دەدات لەسەر گەشە و ھەلكردنى ئاساپى لە پەپوئەندىپە پۆلىپەكان كە بەدەر بى لە ھەرەشەۋە.

6- مامۇستا ۋەك نمونە:

مامۇستا نمونەپە لە ھەموو ئەو شتانەى كە دەپانخاتە روو لە رەفتارى جولەپى ۋدەرپىن و جەستەپى و بىركردنەۋەى .....ھتد. لەھەموو جارپىكدا كە پەپامەكەى پېشكەش دەكات شپاۋە بۆ ئەۋەى بېتە نمونە بۆ قوتابپەكانى.

7- مامۇستا ۋەك ئەندازپارپىكى ژىنگەپى :

تۋىژىنەۋەكان گرنگى رىكخستنى ژىنگەى مادى بۆ ژوورى پۆلىپەكان روونكردۆتەۋە كە كارپگەرى ھەپە لەسەر ووروزاندنى پالئەرى قوتابپان ، ئەمەش كۆمەلپك رى و شوپىن گۆرانكارى لەخۆ دەگرپت ۋەكو ھەندى كارى ھونەرى دەستى پان پۆستەرات